Scenekunst med høy risikofaktor

Samtidsfestivalen på Black Box Teater ga oss teateropplevelser som spente fra det riktig gode til det riktig dårlige. Norske Sons of Liberty overbeviste sterkt med en reflektert, lekende og meget vellykket trash-komedie.

Av Elisabeth Leinslie

Samtidsfestivalen, Black Box Teater, 1 – 4 september, 2005:
Zarathustras Onkel (Danmark), *We Come in Peace*
NONcompany (Norge), *4 forSøk, versjon I*
Sons of Liberty (Norge), *Duell: Sons of Liberty II*

Det er en kjent sak at det er svært lenge mellom de riktig gode teateropplevelsene. Men, det er også svært lenge mellom de riktig dårlige. Samtidsfestivalen på Black Box Teater ga oss begge deler. Tre ferske produksjoner sto på programmet: Danske Zarahustras Onkel med *We Come in Peace*, NONcompany med *4 forSøk, versjon I* og Sons of Liberty med *Duell: Sons of Liberty II*. Tre forholdsvis unge ensembler (etablert for henholdsvis 5, 4 og 2 år siden) som man kan si representerer norsk/dansk scenekunst av det ferskeste slaget.

Risiko
Samtidskunst forbindes ofte med en viss grad av risiko, både på det kunstneriske, organisatoriske og økonomiske plan. Scenekunst innebærer et ekstra risikomoment da det i live-møtet med publikum ikke er mulig å korrigere noe i etterkant. Å arbeide i kunstens risikosoner innebærer først og fremst at man utsetter seg for faren for å *mislykkes*. Forestillingene til Zarathustras Onkel og NONcompany faller inn i denne kategorien (i hvert fall delvis).

Science Fiction
Aktørene i danske Zarathustras Onkel har kunstteoretisk bakgrunn. De utforsker performance- og filosofiske teorier gjennom praktisk kunstnerisk arbeid, for med det å muligens kunne utvikle nye teorier og ny praksis. Altså en form for teoretisk-praktisk forskning.

Utgangspunktet for *We Come in Peace* er HG Wells sin klassiske science fiction-roman *The War of the Worlds* om en invasjon fra Mars. Fortellingen er mest kjent gjennom Orson Welles sin hørespill-versjon som forårsaket panikk da den ble sendt på radio i USA på 30-tallet. I Zarahustras Onkels versjon re-dramatiseres invasjonshistorien for vår tid: En modell av Oslo bombarderes av UFOer, to romvesener diskuterer den menneskelige substans (kjøtt), og vi får se videointervjuer med mennesker som mener de har sett UFOer.

Store deler av produksjonen har form av «performance lecture» hvor foredragsformen sammenstilles med spill, video og installasjon. En sentral filosofisk problemstilling i forestillingen, og som stilles til det kjedsommelige, er spørsmålet om hva som er virkelig virkelighet og hvordan man kan skape forbindelser mellom kunsten og virkeligheten.

Henrik Vestergaard Pedersen og Jörn J. Burmeister har gjort et godt forsøk på å bevege seg inn i risikosonen mellom teori og praksis, men som performance blir det lite mer enn resirkulering av gammelt materiale – med ny struktur. Og det skorter også på noen andre områder. Når store deler av forestillingen består av opplest tekst er det veldig synd at det ofte er vanskelig å forstå hva som sies. Tidvis er improvisasjonene lite vellykkede – ofte fordi sekvensene blir for lange. I tillegg er dramaturgien monoton og slapp, og tempo og rytme forblir uforandret så og si gjennom hele performancen. Forestillingen ble spilt i foajeen, hvor det var noe uheldige lysforhold – den hadde nok fungert bedre i en liten black box.

Risikoen for å mislykkes
NONcompany benytter seg av hverdagens teknologiske kommunikasjonsformer i det de baserer store deler av forestillingens dramaturgi på publikums deltakelse i form av SMS-meldinger. Et SMS-demokrati hvor vi bestemmer hva som skal skje i neste scene. Bortsett fra dette og musikken er det lite ved deres produksjon som appellerer til publikum. Ensemblet stoler i altfor stor grad på tekstens iboende styrke – en tekst som ikke fungerer fordi den mest av alt minner om en 16 årings livsfilosofi. Aktøren som står for mesteparten av

tekstformidlingen har dessuten ikke teksten «under huden» – hun snubler i ordene. Aktørenes engasjement på scenen mangler en god porsjon energi og fokusering – det ser ut til at spillestilen non-acting er misforstått med not-acting. Det virker dessuten som om flere av aktørene ikke trives på scenen – noe som er fatalt i et scenekunstprosjekt. Produksjonen som helhet beveger seg dessverre aldri forbi amatør-teatret.

Etter å ha sett disse to forestillingene var jeg irritert – noe jeg ofte blir når jeg ser dårlig scenekunst. Senere på natten leste jeg litt i siste utgave av det svenske teatertidsskriftet Visslignar & Rop, der fant jeg en uttalelse som passet svært godt på mine følelser tidligere på kvelden:

«Tänk på alt som du kunde ha hittat på istället. Ställ dig up i salongen
nästa gång och skrik: Vad vil ni? Varför sitter jag här och har aptråkigt?
Vilka tror ni at ni är? Vad har gett er rätten att ta min tid? Min kväll. Jag
har fan fixat barnvakt. Fan!»

Men, så var det tid for kveldens siste forestilling: *Duell: Sons of Liberty II*, med Sons of Liberty. En reflektert, lekende og meget vellykket trash-komedie – en av mine favoritter så langt i 2005.

Grove helter i trash
Stina Kajaso og Lisa C. B. Lie etablerte Sons of Liberty våren 2003, etter endt skuespillerutdannelse ved Akademi for scenekunst i Fredrikstad. De bearbeider og sampler fragmenter fra skjønnlitterære tekster og tar i bruk populærkulturelle referanser fra tegneserie, film og porno, og skaper verker i skjæringspunktet mellom performance og tekstbasert teater. Duell: Sons of Liberty II er utarbeidet i samarbeid med den tyske regissøren Veit Sprenger og den svenske scenografen Anja-Lisa Rudka.

Forestillingen starter med at en kvinne ikledd et kostyme i trash pornostil åler seg inn på scenen. Hun blir holdt igjen (et tau rundt rompa) og til slutt blir hun dratt helt ut av scenen. Hvem eller hva det er som holder henne tilbake er uvisst. Så følger en scene hvor aktørene utfører en obskur dans til musikk hvor følgende tekst er sentral: «A work of art must give testemony of the artists personality». Scenen sa vel heller lite om aktørenes personlighet, men formen er satt.

Så følger en montasje av scener med humoristiske innganger til alvorlige temaer som død, sex, vold og ære, godt pakket inn i en estetikk (her: kostymer og scenografi) som bærer preg av trashy maksimalisme inspirert av pornofilmens estetikk. Humoren er altså basert på alvorlige tema, men i form minner den om vill slapstick-, sitcom-, stand-up, «in-yer-face» humor. Aktørene er spesielt gode på under- og overdrivelser og drar scenene stadig ut i absurde og ustyrtelig morsomme scener.

Vi befinner oss i super- og antiheltenes verden, der kampen mellom det gode og det onde foregår i et forenklet univers. Vi møter stereotyper som vris og vendes på, alt fra kunstnerne selv til hverdagshelter, horer, terapeuter, homofile, astronauter og cro-magnon helter. Grensene for hva publikum kan tåle av groteske, absurde og grove innslag tøyes og spilles med. Dette grensespillet nærmer seg sitt høydepunkt når Lisa (med letthet) forteller oss hvordan vi kan begå selvmord ved å svelge barberblad. Og det topper seg når de deretter, som horer, går inn blant publikum, finner en de kan massere samtidig som de forteller hverandre om selvmordsforsøk, grov vold og massevoldtekter – fremdeles i form av den ville og grove humoren.

Det er noe samtidig flyktig og nærværende ved dette verket. Stina og Lisa og teksten står for nærværet – som er suverent – mens tempoet bringer verket ut i flyktighet. En flyktighet som følger massemedienes tempo, tetthet og press på tilskuerens nerver. Tempoet er svært høyt gjennom hele forestillingen og fører til utmattelse av tilskueren (en ikke ukjent strategi innen nyere scenekunst). Kanskje blir det litt for mye av det gode iblant. Vi hadde ikke kjedet oss om det noen ganger hadde gått litt langsommere.

Å mestre risiko
Aktørene i Sons of Liberty har begitt seg ut på et grensesprengende spill mellom kunsten og omverdenen. De har shoppet strategier og former fra pop-kulturen og andre mer eller mindre burleske sider ved omverdenen. Overføringen av dette materialet til deres kunstneriske prosjekt er meget vellykket. Dette er ikke bare et ærlig og ekte verk fra kunstnernes side, men til forskjell fra de to foregående ensemblene så mestrer Sons of Liberty sitt eget materiale og sin egen form meget godt. Og på toppen av det hele er de glitrende sceneaktører: de zapper mellom ulike situasjoner, spillestiler, temaer og tekstfragmenter uten å snuble i overgangene. Det hele var med andre ord en imponerende, urovekkende og hylende morsom opplevelse.